

Delft University of Technology

De Rijksverzekeringsbank Amsterdam

Zijlstra, H

Publication date

2001

Document Version

Final published version

Published in

Docomomo - NI Nieuwsbrief

Citation (APA)

Zijlstra, H. (2001). De Rijksverzekeringsbank Amsterdam. *Docomomo - NI Nieuwsbrief*, 1(002), 6-7.

Important note

To cite this publication, please use the final published version (if applicable).
Please check the document version above.

Copyright

Other than for strictly personal use, it is not permitted to download, forward or distribute the text or part of it, without the consent of the author(s) and/or copyright holder(s), unless the work is under an open content license such as Creative Commons.

Takedown policy

Please contact us and provide details if you believe this document breaches copyrights.
We will remove access to the work immediately and investigate your claim.

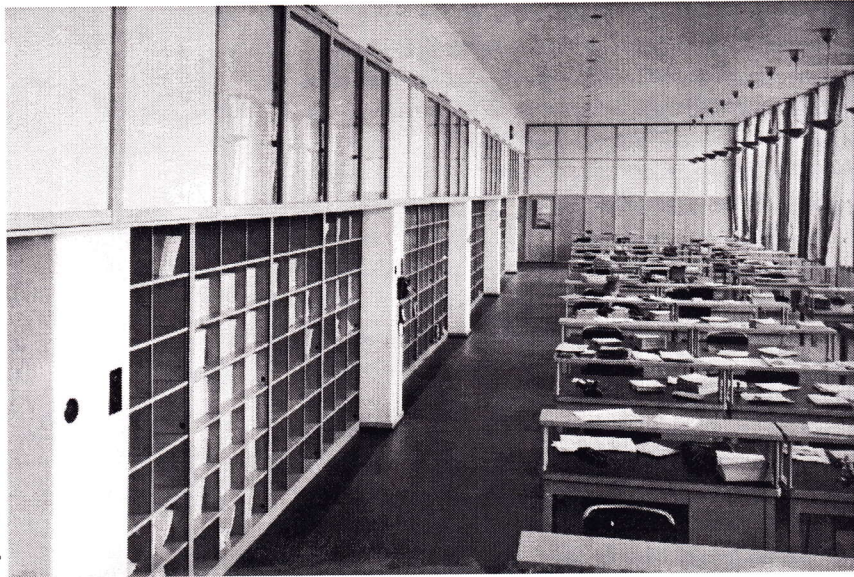
De Rijksverzekeringsbank Amsterdam

Staannde op de monumentale brug over de Amstel nabij de Josef Israëlskade zie je in de verte het 'Trotsche schip van Staat': de Rijksverzekeringsbank van architect Roosenburg liggen. Vanuit deze positie gezien een slanke toren van 6 bouwlagen waarin hoge verticale vensters door helder wit worden omlijst, geplaatst op een dan nog voor het oog onzichtbare, cirkelvormige onderbouw. De voormalige Rijksverzekeringsbank, op dit monument in gebruik als kantoor, staat op de nominatie om als Rijksmonument te worden aangewezen.

Zowel in 1968 als in 1993 heeft het gebouw een aantal veranderingen ondergaan die niet altijd met evenveel respect voor de originele ontwerp- en bouwmethode zijn uitgevoerd. Op dit moment worden er plannen gemaakt voor een nieuw interieur, uit te voeren in 2002.

Hielkje Zijlstra

Architect:
D. Roosenburg
Ontwerp:
1937-1938
Bouw:
1938-1939
Apollolaan 15,
Amsterdam

De locatie die Berlage uiteindelijk koos in zijn plan van 1918 voor Amsterdam Zuid lag achter het oorspronkelijk geplande Kunstenaarshuis. De vierkante locatie lag diagonaal in het stedelijk weefsel van het stedenbouwkundig plan en over de diagonaal gezien noord-zuid georiënteerd. Pas in de schetsen van Berlage in 1925 voor het kantoor van de Rijksverzekeringsbank werd de huidige locatie van de bank zichtbaar, hierbij schreef hij: 'Voorstel voor de situatie van de Rijksverzekeringsbank in verband met een eenigzins gewijzigde omgeving.'

De opbouw van het volume van het gebouw werd voornamelijk bepaald door de beide te huisvesten functies. De kantoren voor de ambtenaren werden ondergebracht in een schijfvormig volume van 41 meter hoogte. Door deze hoogbouw diagonaal op de kavel te plaatsen, zou er zo min mogelijk schaduw vallen op de omliggende bebouwing. De rentekaarten kwamen vervolgens terecht in een cirkelvormige gebouw van 9 meter hoogte dat in organisatie en plattegrond werd bepaald door "de Adressograph", het transportsysteem voor de rentekaarten en door de maximale afmetingen van de bouwlocatie. De koppeling tussen de beide delen van het gebouw kwam tot stand door het verticale transport centraal in het gebouw te leggen. De van daglicht voorziene personenliften, de boekenliften, een archiefpaternoster, de ruime trappen en de leidingschachten vormden de verticale kern. Door de voorbouw van de kantorenschijf één verdieping op te tillen en op poten te zetten ontstond een overdekte ingang waarbij men direct diep in het gebouw kon komen en waarbij de hal aan de kern kwam te liggen. Het gebouw kan dan ook in plaats van een omsluiting van ruimte gezien worden als een kern die zich naar alle zijden heeft ontwikkeld. Als bekroning op het gebouw werden de uitlopen van liften, de schoorstenen, de kantine en het ventilatorhuis gebruikt.

Een opvallend element aan de gevel was de, nog steeds prima functioneerde, rail voor de glazenwassersgondel. Deze installatie werd hier voor het eerst toegepast in Nederland, naar Amerikaans voorbeeld.

Het uitgangspunt om lichte kantoorvertrekken te maken werd gerealiseerd door een verdiepingshoogte van 4,95 meter toe te passen. Aan de gevel liep de vrije

Ir. Dirk Roosenburg (1887) werkte van 1913 tot 1915 op het bureau van H.P. Berlage en had vanaf 1916 zijn eigen bureau in Den Haag. Hij ontwikkelde zich als een architect die voor zijn gebouwen functionele, vanuit het programma van eisen gedicteerde plattegronden ontwierp, waarbij in de uiterlijke verbeelding veelal traditionele en expressionistische elementen worden toegepast. Roosenburg streefde een intergratie na van architectuur en techniek. De werkwijze van het architectenbureau van Roosenburg was zo dat er van een gebouw alles werd uitgetekend zodat er van een beheersbaar en controleerbaar bouwproces sprake kon zijn. Daarbij was de rol van de opzichter in dienst van de architect, essentieel.

Dirk Roosenburg kreeg op 15 mei 1935 de opdracht voor het ontwerpen van de Rijksverzekeringsbank in Amsterdam. 'De Bank' ontstond in 1901 met de invoering van de arbeidsongevallenverzekeringwet en was ondergebracht in verschillende grachtenpanden in de Amsterdamse binnenstad. De laatste locatie aan de Pieter de Hoochstraat, een noodgebouw voor 10 jaar, kon letterlijk de belasting niet meer aan.

Het nieuwe gebouw zou huisvesting moeten bieden aan 600 ambtenaren en 47.000.000 rentekaarten. Als locatie was het oog gevallen op een kavel in Amsterdam Zuid.

hoogte zelfs op tot 4,50 meter. In het midden, een gangzone, werd een centrale leidingenzone geprojecteerd in een koof zodat daar de vrije hoogte tot 3,25 meter terugliep. De plafond/stralingsverwarming maakte een relatief geringe dikte van vloer plus plafond mogelijk omdat de verwarmingsplaten direct onder de eigenlijke verdiepingvloer werden aangebracht.

Roosenburg overtuigde zijn opdrachtgever om dit ongebruikelijke systeem toe te passen met behulp van gedetailleerde exploitatieberekeningen en met de argumentatie dat het systeem in een aangenamere en gelijkmatiger verdeelde warmte voorzag en dat het een hygiënische oplossing was. Het systeem bood naast verwarming ook de mogelijkheid om in de zomer als koeling te functioneren. De verdiepingshoogte bood de architect de ruimte om in het centraal gelegen trappenhuis op het tussenbordes van de trappen extra toiletgroepen en voorzieningen te plaatsen.

Bij het oorspronkelijke beeld van de kantoorruimten was de grote hoeveelheid daglicht die de vertrekken binnenkwam van groot belang. In de gevels waren stalen puiken geplaatst van 3,50 meter hoogte met enkel glas. Door aan de binnenzijde boven de borstwering een voorzetraam te plaatsen, een zogenaamde 'deflector', zou er minder last ontstaan van tocht.

Voor de gevels op de zuidzijde van het gebouw werd een geïntegreerd zonweringsysteem ontworpen en bij te veel daglicht konden er gordijnen worden gesloten. De oorspronkelijk verlichtingsarmaturen in de kantoren, ontworpen door Philips in 1937, waren schaalvormig en zorgden voor een indirecte verlichting.

De basisindeling van de kantoorverdiepingen werd ontworpen volgens de typologie van een middengang. De plafonds waren vlak en glad en de voorzieningen voor verwarming en ventilatie waren per traveemaat van 90 cm aangebracht, zodat er op iedere 90 cm een wand kan worden geplaatst.

De diepte van de kantoorplaat is in de voorbouw 20 meter en in de achterbouw 18 meter. Deze maat biedt, ook bij een hedendaagse kantoorindeling, voldoende ruimte om bij een schakeling van vertrekken aan de gevel, een ruime middenzone te creëren met verschillende mogelijkheden.

Voor de Rijksverzekeringsbank werd een systeem van verplaatsbare binnenwanden ontworpen met verschillende mogelijkheden voor de invulling.

In het tweede, ringvormige, bouwdeel voor de opslag van de rentekaarten ging men uit van een geïntegreerd systeem voor de draagconstructie en de opslagvoorziening. De slanke stalen kolommen die als hoofdconstructie dienst deden, vormden eveneens de zijwanden van de kasten en ze droegen de twee roostervloeren. Bij de renovatie in 1993 leidde dit tot een eenvoudige afweging om de gehele ring af te breken om de bouw van een parkeergarage eronder mogelijk te maken. De ring werd daarna weer opgebouwd volgens authentiek gevelbeeld, maar wel met een aangepaste draagstructuur van beton die een flexibele (kantoor)indeling mogelijk maakte.

De draagstructuur van de hoogbouw bestaat nog wel steeds uit de oorspronkelijke staalconstructie die via

momentvast verbindingen gekoppeld is aan de betonnen kelderverdieping.

In 1968 vreesde men dat de stalen constructie zou gaan roesten door inwatering via de gevel. De oplossing lag in een nieuwe gevelbekleding van gladde natuursteenplaten van Travertin, die werden aangebracht zonder rekening te houden met het oorspronkelijke ontwerp van de gevels.

In hetzelfde jaar kwam op het dak de uitbreiding van het restaurant tot stand en vervielen de beide woningen ten bate van bedrijfsruimte. De oorspronkelijke verlichtingsarmaturen waren al in 1968 verwijderd en in 1993 volgden de klimaatinstallaties. De oorspronkelijke verwarmingsinstallatie functioneerde in 1991 nog prima. Het rendement was hoog, maar door condensatie van de afvoergassen in de lange schoorstenen moesten deze een paar maal opnieuw worden opgemetseld. De nieuwe installatie in 1993 bracht met zich mee dat er in de kantoren een verlaagd plafond werd aangebracht op 1,50 meter afstand van het oorspronkelijke. De gemeente Amsterdam stemde hier destijds mee in, 'er werden geen monumentale waarden geschaad'. Bij de vernieuwing van de installaties kon de beglazing niet achterblijven. De originele gevelpuiken in de gevels werden allemaal vervangen door een aluminium beglazingsstelsel van slanke profielen met isolatieglas. De kozijnen en raamprofielen van staal waren niet aangetast en zijn alleen om redenen van comfort vervangen.

Helaas zijn de ingrepen aan het interieur in 1993 niet alleen beperkt gebleven tot "het inbouwpakket". Er is een extra trappenhuis gemaakt in de voorbouw met vides, die weer dicht gelegd zijn met glas in verband met de eisen voor brand en geluid. De sfeer van het nieuwe interieur is donker en zwaar. Op dit moment worden er plannen gemaakt voor een nieuw interieur, uit te voeren in 2002. Zou het mogelijk zijn om dan weer meer naar kwaliteiten van de originele toestand te streven?

Ir. Hielkje Zijlstra is bouwkundig ingenieur en architect. Zij is werkzaam aan de TU Delft, Faculteit der Bouwkunde, afdeling Bouwtechnologie: Bouwconstructieve Integratie en Coördinatie. Hielkje werkt in het kader van een wetenschappelijk onderzoek aan een overzicht van de ontwikkeling van het bouwen in de twintigste eeuw. Hierbij worden naast de kunsthistorische, de sociaal maatschappelijke en de stedenbouwkundige factoren met name de bouwtechnische aspecten in de analyses betrokken, om door te dringen tot de ontwerp- en bouwmethodiek van onze gebouwde omgeving. Het onderzoek zal middels een promotie in 2005 worden afgesloten.

